

Willy Schilthuisfonds

Dit voorjaar overleed ons ere-lid Willy Schilthuis (zie Dynamisch Perspectief 2002-2).

Willy en de BD-Vereniging zijn decennia lang in één adem genoemd, ze waren ook veelal één. Haar inzet voor de bd-landbouw in Nederland (Warmonderhof, De Vier Jaargetijden, BD-Vereniging, Loverendale) is niet te evenaren. Willy zelf wist niet van ophouden, getuige haar gift als nalatenschap.

Alle reden om haar persoon in herinnering te houden als het gaat om ontwikkeling van de bd-landbouw. Logisch dus om haar broer en zussen te vragen of haar naam verbonden mag worden aan het ontwikkelingsfonds van de BD-Vereniging.

Prachtig dat de familie Schilthuis hierop enthousiast reageerde en bovendien toezegde om het 1e project uit dit fonds te ondersteunen: de heruitgave van "Biologisch-dynamisch tuinieren in de praktijk" geschreven doorWilly Schilthuis.

Hiermee is voor de toekomst duidelijk onder welke naam en noemer schenkingen aan de BD-Vereniging kunnen worden gedaan. Het BD-directfonds gaat op in het Willy Schilthuisfonds, projectaanvragen ter ontwikkeling van bd-landbouw hebben nu een voorbeeldig onderkomen.

De Rondzendbrief nr. 79

Van de natuurwetenschappelijke sectie van het Goetheanum is weer een rondzendbrief (nr. 79)

verschenen.

Korte inhoudsopgave:

- Die Begegnung von Mensch und Tier (Nikolai Fuchs)
- Zur Frage der Bewertung und Anerkennung der biologisch-dynamischen Arbeit (Manfred Klett)
- Nachrichten aus der Arbeit der Landwirtschaftlichen Abteilung
- Zum Jahresthema: Bitte um R_ckmeldung und ein Vorschlag
- Erarbeitung und Vermittlung eines Wesensbildes [...] (Martin Rozumek)
- Kartoffeln [...] (Johannes Wirz)
- Hinweise auf Publikationen
- Zur eigenen Fortbildung

Het stuk van Manfred Klett is ook in vertaling beschikbaar.

Wilt u de rondzendbrief (de gehele versie in het Duits en de Nederlandse vertaling van het gedeelte van Manfred Klett) ontvangen?

Graag een berichtje aan het bureau (tel. 0343-531740, fax 0343-516943 of e-mail: info@demeter-bd.nl).

Machtiging !

In het vorige nummer van Dynamisch Perspectief deden wij een oproep om de BD-Vereniging te machtigen de ledenbijdrage automatisch te innen.

Reden van dit verzoek is de tijd (en dus de kosten) die de BD-Vereniging moet maken om jaarlijks de contributie te ontvangen en administratief te verwerken. Tijd die we liever aan de bd-landbouw zouden willen besteden.

Veel leden hebben aan deze oproep gehoor gegeven. Waarvoor dank!

Heeft u de oproep gemist en wilt u ons wel machtigen?

Kijk dan in Dynamisch Perspectief 2002-5 voor een machtigingskaartje of neem contact op met het bureau (tel. 0343-531740, fax 0343-516943 of e-mail: info@demeter-bd.nl). We zenden u graag een machtigingskaartje toe.

Er zijn soms momenten in het leven waarin we ons kunnen bezinnen op ons werk, onze opgaven en onze verantwoordelijkheden. We maken onze ziel een poosje los uit de sleur van alledag en proberen overzicht te krijgen: waar we vandaan kwamen, waar we nu zijn en waarheen we op weg zijn. Dat kan een soort totaalbeeld worden dat ons weer kan dienen als fundament om volgende stappen te formuleren. Daarbij kan menige vraag opkomen. Zo'n vraag is die naar diepere opgaven en doelstellingen van onze bd-beweging. Sinds de oprichting in 1924 hebben we heel veel ontwikkeling en vooruitgang mogen beleven. In veel gevallen zijn onze landbouw- en tuinbouwbedrijven van belang omdat ze ecologisch duurzaam zijn, sociaal zeer verantwoor-

Esoterisch en exoterisch tegelijk: een uitdaging voor de bd-beweging

Andrew Lorand *)

Begin dit jaar las Jos Pelgröm In Lebendige Erde onderstaand artikel, geschreven door Andrew Lorand, de grote stimulator van CSA-bedrijven (Community Supported Agriculture) in de VS. Hij was meteen enthousiast. Wilfriede Guepin vertaalde op zijn verzoek het artikel 'opdat iedere Hollander net zo enthousiast kan worden als ikzelf'.

Als opwarmer haalde Jos de volgende passage aan: "Biologisch-dynamisch betekent niet te raken in geestelijke mystiek en alleen met warme gevoelens rustig verder leven. We hebben absoluut een wetenschappelijke taak, maar die houdt niet in materialistische natuurwetenschappen te kopiëren en dan genoeg te nemen met een vage spiritualiteit – als slagroom op de taart -. We dienen steeds opnieuw een poging te ondernemen om onze geestelijke bronnen en doelen betrouwbaar mee te delen door onze eigen ervaring, dat legt de basis voor het gesprek met anderen". Veel inspiratie toegewenst.

delijk en economisch. We kunnen zonder meer terugzien op deze ontwikkeling en werkelijk trots zijn. Echter, is het genoeg om in de beste en diepste betekenis van het woord biologisch-dynamisch te zijn als de opbrengsten en omzet van Demeter-producten kloppen, het vee gezond is en de mensen doorvoed zijn? Of waren er andere vragen? Zal de bd-beweging zich beperken tot intensief gebruik van de preparaten, verbeteren van fok- en kweekmethoden en gerichte handel? Welke andere opgaven en verantwoordelijkheden staan ons te wachten met ons werk?

Wat betekent biologisch-dynamisch eigenlijk?

De werkelijkheid is natuurlijk iets, waarover

we nog lang met elkaar in gesprek kunnen zijn. In ieder geval leefden er aan het begin van de bd-beweging vragen over vernieuwing voor de landbouw in de zielen van verscheidene particuliere personen, die vertrouwen in Rudolf Steiner hadden en in zijn geesteswetenschap een bron van hoop zagen. Zij hebben hem gevraagd praktische gezichtspunten uit te spreken voor de genezing van de landbouw die toen steeds decadenter werd. Zo kwam het tot de bekende cursus.

Als men die ter hand neemt, wordt meteen duidelijk dat hierin het landbouwwraagstuk wordt benaderd vanuit een heel andere gezichtshoek. Onmiddellijk wordt men zich ervan bewust dat er niet alleen ideeën, idealen en principes van een spirituele levensbeschou-

wing achter staan, maar dat het hele "systeem" wat ons hierin wordt aangeraden, door-drongen is van een geestelijk inzicht van aarde, kosmos en mens. Dienovereenkomstig is de doelstelling ook niet-materialistisch. Het werken met geestelijke krachten, kosmische ritmen en homeopathisch gedoseerde substanties die in de natuur heten te werken, doet in dit totaalbeeld van een geestelijk universum in ieder geval niet paradigmatisch vreemd aan; want men kan niet anders verwachten van zo een wereldbeeld. Daarmee stuiten we meteen op de spanning tussen hetgeen vandaag de dag geldt als wetenschappelijk modern en datgene wat Steiner probeerde te brengen als aanvulling en verruiming van de wetenschap. In de geschiedenis van onze beweging was het

niet altijd makkelijk overweg te kunnen met deze spanning. Aan de ene kant staat het steeds hechter wordende huwelijk van de moderne natuurwetenschap met de industrie, dat beslist veel nieuwe en prachtige dingen in de wereld heeft gezet, inclusief de beweegredenen voor topprestatie, topopbrengsten en maximale jaarlijkse winst, echter met soms zeer negatieve bijwerkingen.

Aan de andere kant probeerde Steiner een wereldbeeld en een arbeidsmethode in de wereld te brengen die niet alleen leidt tot ecologische duurzaamheid, maar tot een positieve balans van het geestelijke ziele-aspect van mens en aarde. Heden ten dage is de kloof tussen methoden en motieven dieper dan ooit. Het materialistische inzicht in de bodemkunde bijvoorbeeld is zo ver verwijderd van Steiners inzicht, dat we moeten spreken van totaal uiteengevallen werelden. Het exoterische beeld van de industriële landbouw is schijnbaar niet goed te verbinden met het esoterische dat samenwerkt met geestelijke krachten en het wezen van de BD.

Moet dat zo zijn? Aan de ene kant heeft een aantal bd-boeren geprobeerd om dat wat wij doen aantrekkelijk te maken voor de natuurwetenschap, door een brug te bouwen tussen het esoterische en het exoterische. Hier werd echter vaak een weg bewandeld waarop slechts langzaam of zelfs niet alles aan de orde kwam wat betreft geestelijke achtergronden. Dat leidt, vandaag de dag nog, tot terechte vragen naar volledige transparantie van ons werk. Aan de andere kant is daardoor te weinig en onvolledig naar de openbaarheid doorgedrongen wat wij werkelijk onder biologisch-dynamisch verstaan en waarom wij de gedachten van Steiner kunnen begrijpen.

Grondbeginselen van een spirituele landbouw

Het is een wezenlijk vermoeden van de BD dat aan het leven op aarde steeds meer de morele en feitelijke gezonde voorwaarden ontbreken. Wij vatten dat grotendeels op met betrekking

tot het verlies van spiritueel inzicht, het verlies van concreet kunnen begrijpen hoe geestelijke krachten en wezens, inclusief wij zelf, werkzaam zijn. Een dergelijk weten bewust weer te verwerven en het voor effectief en praktisch gebruik beschikbaar te maken, is het doel van Steiners geesteswetenschap en de door hem gevormde cultuurbeweging antroposofie. Een centraal punt voor het begrijpen van de antroposofie is het concept van de evolutie: al het levende bevindt zich in een proces van verandering, transformatie en metamorfose. Steiner definieert niet alleen de natuur, maar ook de geschiedenis van de mensheid in deze richting als de evolutie van ons individuele bewustzijn. Hij beschrijft verschillende tijdperken en tijdvakken door de geschiedenis heen en noemt onze huidige tijd het tijdperk van de bewustzijnsziel. Hij bedoelt daarmee een tijd waarin wij ons steeds meer bewust worden van onze ziel, onze individualiteit, onze geest. Die nieuwe bewustheid zal volgens Steiner het wederom verbinden van wetenschap, kunst en religie op een hoger niveau bevorderen. Hier zou men bijvoorbeeld kunnen denken aan een wetenschap met diepe waardering voor het geestelijke, of aan een religie die belangstelling ontdekt aan het weten over het geestelijke in plaats van enkel aan het geloof. Maar Steiner gaat verder en vermoedt dat de wetenschap zich in toenemende mate zal gaan interesseren voor geestelijke krachten en wezens en minder alleen maar gehecht zal zijn aan mechanische, materiële, statistische aspecten van het leven. Die dienen namelijk eigenlijk alleen als basis en dragen in diepere zin relatief weinig bij aan ons werkelijk gezond zijn. Een tweede centrale punt van de antroposofie is dat wat Steiner noemt: “de gebeurtenis van dood en opstanding van Christus”. Zijn begrip van de evolutie is dat het wezen dat Christus genoemd wordt een bijzonder kosmisch wezen is dat de hele aarde, het hele universum en de gehele mensheid beïnvloedt – voor hem was dit geen religieus vraagstuk maar een aangrijpende ervaring. Hij verklaart nader hoe dit

wezen nu de actuele ‘geest van de aarde’ is, verenigd met haar en hoe de natuur, het werken met de natuur en met ons onderling in deze wereld, voortvloeit uit het inzicht dat dit Christuswezen op de aarde, in de hele natuur leeft en werkzaam is.

Indien wij – als grondbeginsel van de BD – werkelijk willen leren in het boek van de natuur te lezen, dan moeten we niet alleen een ecologisch of zelfs een goetheanistische wetenschap beoefenen, maar ons openstellen voor een wetenschap die doordrongen is van een diep inzicht in zulk een mysterie. Een nieuw soort wetenschap moet er ontwikkeld worden met betrekking tot geestelijke krachten en wezens in de natuur, uitgaande van een nieuw begrip van het Christuswezen als geest van de aarde.

Hier moet nadrukkelijk genoteerd worden dat dit inzicht in aarde, kosmos en mens, dat dit begrip van de Christus niet alleen toegankelijk is of heet te zijn voor antroposofen of christenen, maar voor alle mensen. De zo begrepen Christus is een geest die in en door de natuur leeft en weeft en voor ons allen bereikbaar is. Noch de antroposofie, noch de bd-landbouw zijn religies, maar ze hebben in de kern te maken met spirituele realiteiten, ook met de geest van de aarde. Zo kunnen we het begrip geesteswetenschap heel concreet en in ruime zin opvatten.

Professionalisering, gesprek met het materialisme en de landbouw-ecologie

Vaak wordt men ermee geconfronteerd dat de alfa en omega van de moderne tijd professionaliseren is. Professionaliseren betekent echter niet dat wij dezelfde wegen moeten bewandelen als op de universiteit, in de landbouwindustrie, of in de gangbare landbouw, maar uitsluitend dat we onszelf niet verliezen in mystiek. Een moderne wetenschappelijke houding moet in geen geval de mogelijkheid uitsluiten voor verruiming van de onderzoeksblik en het in de praktijk toepassen van bijvoorbeeld geestelijke krachten, kosmische rit-

mes en de werking van de kleinste wezenlijke bestanddelen. Ofschoon de moderne westerse landbouw-industrie het tot dogma heeft verheven alleen meer chemie en technologie in te zetten alsook met een eenzijdig en uitsluitend financieel doel van korte termijn te werk te gaan, betekent dit nog lang niet dat wij het daar allemaal mee eens zijn en ons geen andere verstandige duurzame strategieën kunnen voorstellen. Helaas is, wanneer gesproken wordt over professionalisering en 'modern zijn', vaak alleen bedoeld een kopiëren van het natuurwetenschappelijk materialisme en van industrieel management. Toch trekt zelfs het moderne management zich zelf regelmatig in twijfel. Veel ondernemers beseffen heel goed dat alles in ontwikkeling is, ook al bestaat er een verregaand geaccepteerd soort ondernemerschap dat in het bijzonder ondersteund wordt door de bureaucratie.

Weliswaar moet men ondernemen en leiden onderscheiden – het zijn ondubbelzinnig twee verschillende, ofschoon soortgelijke, activiteiten. Zij worden maar al te vaak verwisseld. Management zet zich in om doelen te bereiken, houdt zich bezig met de dagelijkse gang van zaken. Leiding biedt normen en waarden aan en visies voor de volgende stappen; bereidt daarmee besluitvorming voor en geeft zodoende inspiratie en voorbeeld, iets waardoor een organisatie vitaal en van betekenis blijft. Leiding is datgene wat enerzijds een organisatie grondvest en anderzijds zorgt dat deze de nodige flexibiliteit krijgt. Management daarentegen organiseert het dagelijks werk, want als dat niet gebeurt, raakt het geheel achterop,

verliest de organisatie marktaandeel en verlamt onvermijdelijk. Zonder leiding verliest echter het geheel zijn betekenis en een organisatie of beweging kan op die manier de oorspronkelijke doelen niet bereiken. Dus moeten wij ons zonder twijfel enerzijds professioneel opstellen en anderzijds vechten voor wetenschappelijk moderne en economische duurzame vormen. Maar we moeten ons niet overleveren aan het materialisme, murw raken in de concurrentie met de landbouwpolitiek, of goede leiding verwisselen met vlot management. Hier moet terloops een helder licht en een mogelijke brug genoemd worden naar de moderne wetenschap van de laatste jaren, namelijk de landbouwecologie. In het verruimde gezichtspunt van de, vooral door professor Miguel Altieri van de universiteit van Californië in Berkeley vertegenwoordigde versie van de landbouw-ecologie, worden niet alleen de zuiver biologische bestanddelen en verbindingen van de natuur onderzocht, maar daarbij ook de sociologische en lokaal economische voorwaarden betrokken. Maar hoewel Altieri en anderen het zogenoemde lokale weten hoog waarderden en een breder ecologisch beeld van de landbouw en het landschap ontwerpen, zijn de geestelijke krachten en wezens van mensen, aarde en kosmos daarmee nog lang niet erbij betrokken. Mogelijke bruggen daartoe zijn echter denkbaar en zij zijn het mogelijk ook waard om nader te onderzoeken.

Een renaissance van de BD?

Biologisch-dynamisch betekent niet in geestelijke mystiek te raken en alleen met warme gevoelens rustig verder leven. We hebben absoluut een wetenschappelijke taak, maar die houdt niet in materialistische natuurwetenschappen te kopiëren en dan genoegen te nemen met een vage spiritualiteit – als slagroom op taart –.

We hebben heldere, duidelijke onderzoeksmethodes nodig die niet als doel hebben te bewijzen dat de methodiek van Steiner bewijsbaar is, maar zulke die de praktici helpen te weten

hoe zij gericht en grondig kunnen werken; speciaal met geestelijke krachten en wezens die op hun landbouwbedrijf het levende voortbrengen en gezond houden. Aan het eind van zijn leven heeft Steiner er zelf met nadruk op gewezen dat wij niet met veel statistieken moeten aankomen om te proberen hier en daar te wijzen op iets geestelijks, maar dat wij zonder dogma, zonder fanatisme, uit eigen ervaring leren spreken over de werkelijkheid van geestelijke krachten en wezens. (zie daarvoor zijn voordracht van 1 januari 1924, *Das richtige Hineinkommen in die geistigen Welt*, die uns auferlegte Verantwortung). Daarbij hoort echter ook de sociale en economische verantwoordelijkheid om nieuwe vormen te vinden en in praktijk te brengen, die voor geestelijk-culturele betekenis van de BD consequent zijn. Want de bd-methode is een geestelijk-moreel gemotiveerde sociaal-economisch inspanning. Zij zet zich niet alleen in voor algemene ecologische, sociale en economische duurzaamheid in de gewone materialistische betekenis, maar streeft ook naar de ontwikkeling van sociale en economische omstandigheden; op deze wijze wil zij de geestelijk-morele ontwikkeling van mensheid en aarde ondersteunen. Daaruit komt een wetenschap voort en een praktijk die concreet kan werken met de geestelijke krachten en wezens van onze omgeving en die in de eerste plaats de mens behandelt, ondersteunt, voedt in zijn totaliteit, ook als zielegeestwezen.

De spanning tussen esoterisch en exoterisch

Met dit vereiste is de spanning duidelijk tussen esoterische en exoterische vraagstukken. De uitdaging om moderne professionaliteit, economische efficiëntie en sociaal begrip voor onze wensen te bereiken is toch al een reusachtige beproeving. Geestelijk verdiepen, wetenschappelijk verruimen en toespitsen en juist vormen tot stand brengen voor een bedrijfsvoering die werkelijk volgens de betekenis-representatief zijn, is het brede takenpakket. Veel kan echter alleen op het boerenbedrijf, in

de tuin, op de markt opgelost en gevonden worden met onze collega's en in de sociale gemeenschap met de consumenten. Elke dag het werk te beleven als geestelijke weg en de kans te zoeken het werk zo in het leven vorm te geven, dat er meer, niet minder, tijd en kracht vrijgemaakt wordt voor een plattelandscultuur, is beslist onze grootste opgave. Er begrip voor te wekken dat wij een open, maar ook geestelijk bepaalde beweging zijn met heldere uitnodigende idealen, wordt soms wel tot lijdensweg, maar ook dikwijls tot een mogelijkheid heel veel positiviteit binnen te brengen in de wereld. Als wij niet in staat zijn ons duidelijk te uiten en aan de mensen die bij ons in de leer zijn niet een serieuze weg wijzen, ook voor geestelijke ontwikkeling, waarop zij de antroposofie en de bd-methode voor zichzelf kunnen ontsluiten, hoeft men zich niet te verbazen dat onze beweging niet groeit. Dat wij vaak en misschien heftig worden misverstaan ligt niet alleen aan de tijd, maar ook aan ons: steeds opnieuw de poging ondernemen om onze geestelijke bronnen en doelen betrouwbaar mee te delen door onze eigen ervaring legt de basis voor het gesprek met anderen. Ook als we slechts in het gewone doen het concreet geestelijke zoeken, zullen we vast en zeker de moed en de woorden vinden om te zeggen wie we zijn en wat hier bedoeld wordt met BD. ■

^{*)} Andrew Lorand heeft enige jaren geleden in Amerika diverse bd-bedrijven helpen ontwikkelen tot een CSA-bedrijf (=Consumers Suply Association). In Nederland heeft dit geleid tot zogenoemde Pergolabedrijven.

Andrew Lorand gaf de afgelopen vijf jaar aan de universiteit in California (New Colleg of California, waar hij Dean of the School of Agriculture was) onderwijs in de biologische en biologisch-dynamische landbouw. Sinds 7 maanden is hij opnieuw full time adviseur voor de biologische en biologisch-dynamische landbouw. Zie ook

www.andrewlorand.com en www.breadstone.info.

Zijn e-mail adres is info@andrewlorand.com.

MAZZELKIPPEN

Koos van Zomeren

Onderstaand artikel verscheen in de NRC van 7 september jl. in de rubriek DE LEVENDE HAVE en wordt met toestemming van Koos van Zomeren overgenomen.

In Nederland worden jaarlijks 10 miljard eieren geproduceerd voor menselijke consumptie. Deze eierpiramide is het levenswerk van 30 miljoen kippen. Voor ieder van ons worden dus ergens twee kippen gehouden. De kans dat dit gelukkige kippen zijn is een half procent. Ruim 25 miljoen kippen zitten in legbatterijen, vijf aan vijf in een kooi van 40 bij 60 cm (de norm: 22 kippen per m². De rest is scharrel. Zij lopen los in schuren, met duizenden bij elkaar in een nog steeds beperkte ruimte (9 per m²). Iemand die beide systemen kent, hoorde ik zeggen: „Als ik als kip de keus had tussen leg-